2026-yil
7-son

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI

ILMIY - METODIK

JURNALI

saen.uz

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
7-son

Bosh muharrir:
Shoumarov G‘ayrat Bahromovich, psixologiya fanlari doktori, akademik

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Qodirov Umarali Do‘stqobilovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Mas’ul kotib:
Muqimov Alisher

Texnik muharrir:
Qarshiyev Jamshid Murotaliyevich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.

TAHRIR HAY’ATI:

01.00.00 – FIZIKA-MATEMATIKA FANLARI
Ayupov Shavkat Abdullayevich, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
A’zamov Abdulla, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
Zohidov Erkin A’zamovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

02.00.00 – KIMYO FANLARI
Normaxamatov Nodirali Soxobataliyevich, kimyo fanlar doktori, professor
Tojibayev Komiljon Sharobitdinovich, kimyo fanlar doktori, akademik

03.00.00 – BIOLOGIYA FANLARI
Abdurahmonov Ibrohim Yo‘lchiyevich, biologiya fanlari doktori, akademik
Sulaymonov Botirjon Abdushukurovich, biologiya fanlari doktori, akademik

04.00.00 – GEOLOGIYA-MINERALOGIYA FANLARI
Fayziyev Abdulhaq Radjabovich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor
Husanov Sultonboy To‘xtayevich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor

05.00.00 – TEXNIKA FANLARI
Allayev Qahramon Rahimovich, texnika fanlari doktori, akademik
Majidov Inom Urishevich, texnika fanlari doktori, professor
Turobjonov Sadritdin Maxamatdinovich, texnika fanlari doktori, akademik
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

06.00.00 – QISHLOQ XO‘JALIGI FANLARI
Namozov Shodmon Ergashovich, qishloq xo‘jaligi fanlari doktori, akademik
Shoumarov Hikmat Bahromovich, qishloq xo‘jaligi fanlari nomzodi, professor

07.00.00 – TARIX FANLARI
Ziyo Azamat Hamid o‘g‘li, tarix fanlari doktori, akademik
Sagdullayev Anatoliy Sagdullayevich, tarix fanlari doktori, akademik
Yusupova Diloram Yunusovna, tarix fanlari doktori, akademik

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI
Abdurahmonov Qalandar Xodjayevich, iqtisod fanlari doktori, akademik
Musayev Behzod Anvarovich, iqtisod fanlari nomzodi
To‘xliyev Nurislom, iqtisod fanlari doktori, akademik
G‘ulomov Saidahror Saidahmedovich, iqtisod fanlari doktori, akademik

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
7-son

09.00.00 – FALSAFA FANLARI
Nazarov Qiyom Normirzayevich, falsafa fanlari doktori, professor
Saifnazarov Ismoil Saifnazarovich, falsafa fanlari doktori, professor

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI
Mengliyev Baxtiyor Rajabovich, filologiya fanlari doktori, professor
Sirojiddinov Shuhrat Samariddinovich, filologiya fanlari doktori, akademik
Xidirov Rajab Gulmatovich, filologiya fanlari nomzodi, dotsent (Tojikiston)

11.00.00 – GEOGRAFIYA FANLARI
Nigmatov Asqar Nigmatullayevich, geografiya fanlari doktori, professor
Tojiyeva Zulxumor Nazarovna, geografiya fanlari doktori, professor

12.00.00 – YURIDIK FANLAR
Rustamboyev Mirzayusuf Hakimovich, yuridik fanlar doktori, professor
Saidov Akmal Xolmatovich, yuridik fanlar doktori, akademik
Xolmo'minov Jumanazar Toshtemirovich, yuridik fanlar doktori, professor
Qodirov Bobiromon Bekmurodovich, yuridik fanlar doktori, professor

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI
Djurayev Risboy Haydarovich, pedagogika fanlari doktori, akademik
Ibraimov Xolboy, pedagogika fanlari doktori, akademik
Musurmonova Oynisa, pedagogika fanlari doktori, professor
Umarov Bahrom Norboyevich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

14.00.00 – TIBBIYOT FANLARI
Akilov Xabibulla Ataullayevich, tibbiyot fanlari doktori, professor
Nazirov Feruz Gafurovich, tibbiyot fanlari doktori, akademik

15.00.00 – FARMATSEVTIKA FANLARI
Abdullabekova Viloyat Nurillabekovna, farmatsevtika fanlari doktori, professor
Tulaganov Abduqodir Abdurahmonovich, farmatsevtika fanlari doktori, professor

16.00.00 – VETERINARIYA FANLARI
Daminov Asadullo Suvonovich, veterinariya fanlari doktori, professor
Jabborov Shuhrat Abdumajidovich, veterinariya fanlari doktori, professor
G'afurov Aktam G'afurovich, veterinariya fanlari doktori, professor

17.00.00 – SAN'ATSHUNOSLIK FANLARI
Ahmedova Nigora Rahimovna, sanatshunoslik fanlari doktori, professor
Hakimov Akbar Abdullayevich, san'atshunoslik fanlari doktori, akademik

18.00.00 – ARXITEKTURA
Nozilov Dodo Avazovich, arxitektura fanlari doktori, professor
Uralov Axtam Sindarovich, arxitektura fanlari doktori, professor

19.00.00 – PSIXOLOGIYA FANLARI
Abdusamatov Hasanboy Usmonjon o'g'li, psixologiya fanlari doktori, professor
Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor
Karimova Vasila Mamanosirovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Halimova Mashraboy Vohidovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Lazar Drajeta, psixologiya fanlari doktori, professor, Belgrad, Serbiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich, psixologiya fanlari doktori, professor, Grodno, Belarussiya
Suletbayeva Ella Serikbayevna, psixologiya fanlari doktori, dotsent

22.00.00 – SOTSIOLOGIYA FANLARI
Bekmurodov Mansur Bobomurodovich, sotsiologiya fanlari doktori, professor
Toshmuhamedova Dilorom Gafurdjanovna, sotsiologiya fanlari doktori

23.00.00 – SIYOSIY FANLAR
Fayzullayev Alisher Omonullayevich, siyosiy fanlar doktori, professor
Hasanov Otabek Abdurashidovich, siyosiy fanlar doktori
Paxrutdinov Shukritdin Ilyasovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Omonov Baxtiyor Axtamovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Quronboyev Qahramon Qo'chqorovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Avazov Komil Xolliyevich, siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori

24.00.00 – ISLOMSHUNOSLIK FANLARI
Ibrohimov Ne'matulla, filologiya fanlari doktori, akademik
Islomov Zohidjon Mahmudovich, filologiya fanlari doktori, professor

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
7-son

UDK: 373.3.016:811.111:37.091.3

Saparbayeva Suliwxan Ken'esbay qizi,
Nukus davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINIG NUTQIY KOMPETENSIYALARINI MULTIMODAL YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarinig nutqiy kompetensiyalarini multimodal yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni vizual, audial, kinestetik hamda raqamli vositalarning integratsiyasi orqali o'quvchilarning ingliz tilini o'zlashtirish samaradorligini oshirish muammolari, bilish faolligini kuchaytirish va motivatsiyasini rivojlantirishda muhim pedagogik omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Maqola multimodal vositalardan foydalanish tinglab tushunish, og'zaki nutq, o'qish va yozish ko'nikmalarining uzviy rivojlanishini ta'minlab, o'quvchilarning ingliz tilida erkin va samarali muloqot qilish malakasini mustahkamlash muommalarini o'rganishga xizmat qiladi.

Kalit sozlar: boshlang'ich sinf o'quvchilari, nutqiy kompetensiya, ingliz tilini o'zlashtirish, multimodal vositalar, erkin va samarali muloqot qilish.

РАЗВИТИЕ РЕЧЕВЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ НА ОСНОВЕ МУЛЬТИМОДАЛЬНОГО ПОДХОДА КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Аннотация. В данной статье рассматриваются проблемы повышения эффективности усвоения английского языка учащимися начальных классов. Учебный процесс, организованный на основе мультимодального подхода к развитию речевых компетенций, посредством интеграции визуальных, аудиальных, кинестетических и цифровых средств, выступает важным педагогическим фактором для усиления познавательной активности и развития мотивации. В статье также исследуются вопросы укрепления у учащихся навыков свободного и эффективного общения на английском языке, поскольку использование мультимодальных средств обеспечивает органичное развитие навыков аудирования, устной речи, чтения и письма.

Ключевые слова: учащиеся начальных классов, речевая компетенция, усвоение английского языка, мультимодальные средства, свободное и эффективное общение.

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
7-son

DEVELOPING THE SPEECH COMPETENCIES OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH A MULTIMODAL APPROACH AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Abstract. This article examines the development of speech competencies in primary school students through an educational process organized on a multimodal approach. The integration of visual, auditory, kinesthetic, and digital tools emerges as an important pedagogical factor in increasing the effectiveness of students' English language acquisition, enhancing cognitive activity, and developing motivation. The article serves to study how the use of multimodal tools ensures the integrated development of listening, speaking, reading, and writing skills, thereby strengthening students' ability to communicate freely and effectively in English.

Keywords: primary school students, speech competence, English language acquisition, multimodal tools, free and effective communication.

Hozirgi globallashuv sharoitida xorijiy tillarni, ayniqsa ingliz tilini egallash zamonaviy shaxsning muhim kompetensiyalaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ingliz tili bugungi kunda xalqaro muloqot, ilm-fan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, biznes, iqtisodiyot va diplomatiya sohalarida yetakchi aloqa vositasi hisoblanadi. Jahon miqyosida ilmiy maqolalar, innovatsion ishlanmalar va raqamli axborot resurslarining asosiy qismi ingliz tilida yaratilayotgani mazkur tilni puxta egallash zaruratini yanada kuchaytirmoqda. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, bugungi kunda ingliz tilidan 1,5 milliarddan ortiq kishi turli darajada foydalanadi, shundan qariyb 400 million nafari uni ona tili sifatida so'zlashadi (Ethnologue, 2023; British Council, 2022). Bu esa ingliz tilining global kommunikativ makondagi ustuvor mavqeini yaqqol namoyon etadi.

O'zbekiston Respublikasida ham ta'lim tizimini isloh qilish va xalqaro ta'lim standartlariga moslashtirish jarayonida xorijiy tillarni o'qitish masalasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Mamlakatimizda chet tillarini o'qitishni takomillashtirish, ta'lim jarayoniga zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini keng joriy etish hamda o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri etib belgilangan. Xususan, **"2030-yilgacha bo'lgan davrda xalq ta'limi tizimini rivojlantirish konsepsiyasi"**da umumiy o'rta ta'lim muassasalarida xorijiy tillarni o'qitish sifatini oshirish, ularni boshlang'ich sinflardan boshlab samarali tashkil etish hamda xalqaro baholash mezonlariga mos kompetensiyalarni shakllantirish muhim vazifalar qatoriga kiritilgan (O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF–5712-son Farmoni, 2019). Mazkur vazifalar boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitish metodikasini takomillashtirish hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlarni joriy etish zaruratini yanada kuchaytirmoqda.

Boshlang'ich ta'lim bosqichi chet tilini o'rganishning eng muhim va mas'uliyatli davri hisoblanadi. Psixologik va psixolingvistik tadqiqotlar shuni

ko‘rsatadiki, kichik maktab yoshidagi bolalarda fonematik eshitish, taqlid qilish, eslab qolish va talaffuz ko‘nikmalari yuqori darajada rivojlangan bo‘lib, ular yangi til birliklarini tabiiy ravishda o‘zlashtirish imkoniyatiga ega. Ushbu yosh davrida shakllangan til ko‘nikmalari keyingi bosqichlarda kommunikativ kompetensiyaning mustahkam rivojlanishi uchun asos bo‘lib xizmat qiladi. Shu sababli boshlang‘ich sinflarda ingliz tilini o‘qitish jarayonini ilmiy asoslangan metodik yondashuvlar asosida tashkil etish alohida ahamiyat kasb etadi.

Biroq amaliyot tahlili shuni ko‘rsatadiki, umumta’lim maktablarida ingliz tilini o‘qitishda o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyalarini shakllantirish va tezkor o‘rganish ko‘nikmalarini rivojlantirish yetarli darajada tizimli yo‘lga qo‘yilmagan. Dars jarayonida ko‘pincha grammatik bilimlarni o‘zlashtirishga ustuvor e’tibor qaratilib, reproduktiv mashqlar asosiy o‘rin egallaydi. Natijada o‘quvchilarning tinglab tushunish, erkin muloqot qilish, fikrini og‘zaki va yozma shaklda ifodalash hamda real kommunikativ vaziyatlarda tildan foydalanish ko‘nikmalari yetarli darajada rivojlanmay qolmoqda. Shuningdek, interaktiv metodlar, o‘yin texnologiyalari, raqamli ta’lim vositalari va multimodal yondashuv elementlaridan foydalanish imkoniyatlari amaliyotda to‘liq ro‘yobga chiqarilmayapti.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda multimodal yondashuv chet tilini o‘qitish samaradorligini oshiruvchi innovatsion metodlardan biri sifatida e’tirof etiladi. Ushbu yondashuv vizual, audial, kinestetik va raqamli vositalarni o‘zaro uyg‘unlashtirish orqali o‘quvchilarning turli sezgi organlarini bir vaqtning o‘zida faollashtiradi, natijada o‘quv materiali yanada chuqurroq o‘zlashtiriladi. Multimodal ta’lim o‘quvchilarning nutqiy faolligini, kommunikativ kompetensiyasini, tanqidiy va ijodiy fikrlashini rivojlantirish bilan bir qatorda, ularning darsga bo‘lgan qiziqishi va motivatsiyasini ham sezilarli darajada oshiradi.

Shu nuqtai nazardan, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ingliz tilidagi nutqiy kompetensiyalarini multimodal yondashuv asosida rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlarini o‘rganish, mazkur yondashuvning ilmiy-metodik asoslarini takomillashtirish hamda uni ta’lim amaliyotiga samarali tatbiq etish bugungi pedagogika fanining dolzarb ilmiy-amaliy vazifalaridan biri hisoblanadi. Mazkur maqolaning maqsadi boshlang‘ich ta’lim jarayonida multimodal yondashuvning nutqiy kompetensiyalarni rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish, uning afzalliklarini asoslash hamda amaliyotga tatbiq etish bo‘yicha ilmiy-uslubiy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Kompetensiyaviy yondashuv (competency-based approach) XX asrning ikkinchi yarmida kasbiy psixologiyadan pedagogika faniga ko’chib keldi. D. McClelland 1973-yilda e’lon qilgan mashhur maqolasida aql o’lchovi (IQ) o’rniga real hayotiy kompetensiyalarni baholashni taklif etdi. J. Raven esa kompetensiyani “bilim, ko’nikma va motivatsiyaning yaxlit birligi” sifatida ta’rifladi va uni mavhum bilimdan keskin farqladi.

So‘nggi yillarda raqamli texnologiyalar va sun’iy intellektning jadal rivojlanishi ta’lim tizimida tub o‘zgarishlarni yuzaga keltirdi. Raqamli ta’lim

zamonaviy pedagogikaning ajralmas tarkibiy qismiga aylanib, ta’lim mazmunini yangilash, o‘quv jarayonini individuallashtirish hamda o‘quvchilarning kompetensiyalarini rivojlantirishning muhim omillaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda. UNESCOning Global Education Monitoring Report (2023) hisobotida qayd etilishicha, raqamli texnologiyalar pedagogik maqsadga muvofiq qo‘llanilgan ta’lim muassasalarida o‘quvchilarning o‘quv motivatsiyasi, mustaqil ta’lim olish ko‘nikmalari hamda akademik natijalari sezilarli darajada yuqori bo‘ladi. Shu bilan birga, hisobotda texnologiyaning o‘zi ta’lim sifatini avtomatik ravishda oshirmasligi, uning samaradorligi avvalo pedagogning kasbiy kompetensiyasi, metodik mahorati va raqamli vositalarni maqsadli integratsiya qila olishiga bog‘liqligi alohida ta’kidlangan.

Boshlang‘ich maktab yoshi (7–10 yosh) til o‘rganish nuqtai nazaridan inson rivojlanishining eng qulay bosqichlaridan biri hisoblanadi. Neyrolingvist olim Eric Lenneberg tomonidan ilgari surilgan **"Kritik davr gipotezasi"**ga ko‘ra, aynan shu davrda miyada tilni egallash bilan bog‘liq neyron tarmoqlari faol rivojlanadi va neyroplastiklik eng yuqori darajada namoyon bo‘ladi. Natijada bolalar yangi fonemalarni to‘g‘ri talaffuz qilish, so‘z boyligini tez o‘zlashtirish, grammatik tuzilmalarni intuitiv ravishda anglash hamda chet tilida muloqot qilish ko‘nikmalarini nisbatan oson egallaydilar. Yosh ulg‘aygani sari bu imkoniyatlar asta-sekin kamayib boradi. Shu sababli xorijiy tillarni aynan boshlang‘ich ta’lim bosqichida ilmiy asoslangan metodikalar asosida o‘qitish yuqori pedagogik samaradorlikni ta’minlaydi.

Mahalliy tadqiqotchilar, jumladan Nargiza Mahkamova va Dilfuza Yusupovalarning ilmiy ishlarida ham boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida nutqiy kompetensiyalarni rivojlantirishda kommunikativ yondashuv, didaktik o‘yinlar, vizual materiallar, rolli o‘yinlar va muloqot simulyatsiyalarining samaradorligi asoslab berilgan. Olimalar o‘quvchilarni faol muloqot muhitiga jalb etish ularning tinglab tushunish, og‘zaki nutq va lug‘at boyligini rivojlantirishda muhim omil ekanligini ta’kidlaydilar. Biroq umumta’lim maktablari amaliyoti tahlili ayrim pedagoglarning hanuzgacha grammatika-tarjima metodiga ustuvor ahamiyat berayotganini, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va raqamli vositalardan foydalanish ko‘nikmalari esa yetarli darajada shakllanmaganligini ko‘rsatmoqda. Bu holat o‘quvchilarning real kommunikativ vaziyatlarda erkin muloqot qilish kompetensiyasining to‘liq rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

Ilmiy-nazariy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich ta’limda nutqiy kompetensiyani shakllantirish faqat grammatik qoidalar va leksik birliklarni o‘rgatish bilangina cheklanib qolmasligi lozim. Zamonaviy didaktika o‘quvchini real yoki sun’iy yaratilgan kommunikativ vaziyatlarga jalb etish, uning barcha sezgi organlarini o‘quv jarayoniga faol safarbar qilish va o‘quv materialini turli axborot kanallari orqali taqdim etishni talab etadi. Aynan shu ehtiyoj multimodal yondashuvning ta’lim amaliyotidagi dolzarbligini belgilaydi.

Multimodal yondashuv — bu o‘quv materialini faqat matn orqali emas, balki tasvir, audio, video, animatsiya, imo-ishoralar, harakatlar va raqamli interaktiv vositalarning o‘zaro uyg‘unligi asosida taqdim etishga qaratilgan zamonaviy pedagogik strategiyadir. Ushbu yondashuvning nazariy asoslari Gunther Kress va Theo van Leeuwen tomonidan ishlab chiqilgan multimodal semiotika konsepsiyasiga tayanadi. Olimlarning fikricha, zamonaviy kommunikatsiyada ma’no faqat yozma yoki og‘zaki matn orqali emas, balki turli semiotik resurslarning o‘zaro uyg‘unlashuvi natijasida shakllanadi. Shuning uchun ham ta’lim jarayonida vizual, verbal, audial va kinestetik vositalarning uyg‘un qo‘llanilishi o‘quvchilarning bilimni chuqurroq o‘zlashtirishiga xizmat qiladi.

Multimodal yondashuvning psixologik-kognitiv asoslari Richard Mayer tomonidan ishlab chiqilgan "Multimedia Learning" nazariyasida yanada rivojlantirilgan. Mazkur nazariyaga ko‘ra, inson miyasi axborotni asosan ikki mustaqil kanal — vizual va verbal kanallar orqali qabul qiladi hamda qayta ishlaydi. Agar ushbu kanallar pedagogik jihatdan to‘g‘ri uyg‘unlashtirilsa, axborotni idrok etish, uzoq muddatli xotirada saqlash va amaliy faoliyatda qo‘llash samaradorligi sezilarli darajada ortadi. Mayerning ko‘plab eksperimental tadqiqotlari multimedia vositalaridan foydalanilgan darslarda o‘quvchilarning bilimni tushunish, tahlil qilish va eslab qolish ko‘rsatkichlari an’anaviy ta’limga nisbatan yuqori ekanligini isbotlagan.

Boshlang‘ich ta’lim uchun Mayer tomonidan ishlab chiqilgan quyidagi didaktik tamoyillar alohida ahamiyat kasb etadi:

multimedia prinsipi – matn, tasvir, audio va animatsiyaning uyg‘un qo‘llanilishi o‘quv materialining chuqurroq o‘zlashtirilishini ta’minlaydi;

vaqt yaqinligi (temporal contiguity) prinsipi – mazmunan bog‘liq audio va vizual axborotning bir vaqtning o‘zida taqdim etilishi idrok jarayonining samaradorligini oshiradi;

fazoviy yaqinlik (spatial contiguity) prinsipi – matn va tasvirning bir-biriga yaqin joylashtirilishi kognitiv yuklamani kamaytiradi;

modallik prinsipi – grafik materiallarni yozma matndan ko‘ra og‘zaki izoh bilan birgalikda berish o‘quvchilarning tushunishini yaxshilaydi;

individual farqlar prinsipi – boshlang‘ich tayyorgarligi past bo‘lgan yoki yangi bilimlarni o‘zlashtirishda qiyinchilikka duch kelayotgan o‘quvchilar multimodal ta’lim vositalaridan ko‘proq foyda oladilar.

Yuqoridagi ilmiy qarashlar shuni ko‘rsatadiki, multimodal yondashuv boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishning samarali pedagogik mexanizmlaridan biri hisoblanadi. Vizual, audial va kinestetik faoliyatning uyg‘unligi o‘quvchilarning tinglab tushunish, og‘zaki nutq, lug‘at boyligi, talaffuz hamda kommunikativ kompetensiyalarini kompleks rivojlantirish imkonini beradi. Shu bois multimodal yondashuvni boshlang‘ich sinflarda ingliz tilini o‘qitish metodikasiga keng tatbiq etish bugungi kun pedagogikasining dolzarb ilmiy-amaliy yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Til ta'limida multimodal yondashuv o‘quv materialini turli axborot kanallari orqali yaxlit pedagogik tizim asosida taqdim etishni nazarda tutadi. Ushbu yondashuv o‘quvchilarning bilimni qabul qilish, qayta ishlash va amaliy faoliyatda qo‘llash jarayonini faollashtirishga xizmat qiladi. Multimodal ta'limda verbal, vizual, audial, kinestetik va raqamli vositalarning o‘zaro uyg‘unligi o‘quvchilarning individual o‘rganish uslublarini hisobga olish, ularning bilish faolligini oshirish hamda kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish imkonini beradi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun bunday yondashuv katta pedagogik ahamiyatga ega, chunki ushbu yosh davrida bolalar axborotni bir nechta sezgi organlari orqali qabul qilganda uni tezroq o‘zlashtiradilar va uzoq muddat xotirada saqlaydilar.

Multimodal yondashuvning muhim tarkibiy qismlaridan biri audio resurslar hisoblanadi. Qo‘shiqlar, she'rlar, ertaklar, dialoglar, podkastlar va audiokitoblar o‘quvchilarning tinglab tushunish kompetensiyasini rivojlantirish bilan birga, to‘g‘ri talaffuz, intonatsiya, urg‘u va ritmni tabiiy ravishda o‘zlashtirishga yordam beradi. Ayniqsa, autentik audio materiallardan foydalanish o‘quvchilarning chet tilidagi tabiiy nutqni idrok etish qobiliyatini rivojlantiradi hamda ularni real kommunikativ vaziyatlarga tayyorlaydi.

Video resurslar multimodal ta'limning yana bir samarali komponenti hisoblanadi. Animatsion filmlar, ta'limiy videolar, videodialoglar, multfilmlar, virtual ekskursiyalar va simulyatsion lavhalar o‘quvchilarning bir vaqtning o‘zida eshitish va ko‘rish analizatorlarini faollashtiradi. Natijada yangi leksik birliklar, grammatik konstruktsiyalar va nutqiy vaziyatlar kontekst asosida o‘zlashtiriladi. Vizual tasvirlar o‘quvchilarga so‘zlarning ma'nosini tarjimasiz anglash imkonini beradi, bu esa chet tilini tabiiy usulda egallash jarayonini tezlashtiradi.

Multimodal yondashuvda vizual vositalar ham alohida o‘rin egallaydi. Rasmlar, flashcard-kartochkalar, infografikalar, konseptual xaritalar, piktogrammalar, diagrammalar va illustratsiyalar yangi tushunchalarni obrazli qabul qilishga yordam beradi. Psixologik tadqiqotlar vizual xotiraning boshlang‘ich yoshdagi bolalarda nisbatan kuchli rivojlanganligini ko‘rsatadi. Shu sababli tasviriy materiallardan samarali foydalanish yangi lug‘at boyligini shakllantirish, semantik bog‘lanishlarni hosil qilish va o‘quvchilarning uzoq muddatli xotirasini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

Matnli resurslar esa o‘qish savodxonligi va yozma nutq kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qiladi. Qisqa hikoyalar, dialoglar, ertaklar, komikslar, elektron kitoblar va interaktiv matnlar o‘quvchilarning o‘qib tushunish, asosiy g‘oyani aniqlash, yangi leksik birliklarni kontekst asosida o‘zlashtirish hamda yozma nutq malakalarini rivojlantirishga yordam beradi. Matnli materiallar vizual va audio vositalar bilan uyg‘unlashtirilganda o‘quvchilarning o‘quv motivatsiyasi va nutqiy faolligi yanada ortadi.

Zamonaviy ta'limda interaktiv raqamli vositalar multimodal yondashuvning ajralmas tarkibiy qismiga aylanmoqda. Raqamli o‘yinlar, mobil ilovalar, onlayn

platformalar, virtual sinflar, sun'iy intellektga asoslangan ta'lim vositalari, rolli o'yinlar va kommunikativ simulyatsiyalar o'quvchini ta'lim jarayonining passiv tinglovchisidan faol ishtirokchisiga aylantiradi. Gamifikatsiya elementlari, tezkor teskari aloqa (feedback), adaptiv topshiriqlar va raqamli baholash tizimlari o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini oshirish, mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish hamda ingliz tilida erkin muloqot qilish kompetensiyasini shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, sun'iy intellekt asosidagi adaptiv platformalar o'quvchilarning individual ehtiyojlarini tahlil qilib, ularga mos topshiriqlarni taklif etishi bilan multimodal ta'lim imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda.

Biroq multimodal vositalarning ta'limdagi samaradorligi ularning soni yoki texnik imkoniyatlari bilan emas, balki pedagogik jihatdan asoslangan holda tanlanishi va maqsadli qo'llanilishi bilan belgilanadi. O'quv maqsadiga mos kelmaydigan yoki ortiqcha vizual va audio effektlar bilan boyitilgan multimedia vositalari o'quvchilarning kognitiv yuklamasini oshirib, diqqatning asosiy o'quv mazmunidan chalg'ishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli multimedia resurslarini tanlashda Richard Mayer tomonidan ishlab chiqilgan multimedia ta'limi tamoyillariga amal qilish, axborotni bosqichma-bosqich taqdim etish hamda ortiqcha kognitiv yuklamaning oldini olish muhim metodik talab hisoblanadi.

Multimodal ta'lim samaradorligini belgilovchi yana bir muhim omil — o'qituvchining kasbiy kompetensiyasidir. Pedagog nafaqat zamonaviy raqamli vositalardan foydalanishni bilishi, balki ularni didaktik maqsadlar bilan uyg'unlashtira olishi, o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olishi, ta'lim mazmunini moslashtirishi hamda multimedia materiallarining ilmiy ishonchliligini baholay olishi zarur. Shuningdek, o'qituvchi ta'lim jarayonida axborot xavfsizligi, mualliflik huquqi va akademik halollik tamoyillariga rioya etishni ham ta'minlashi lozim. Demak, multimodal yondashuvning muvaffaqiyati ko'p jihatdan pedagogning metodik, raqamli va kommunikativ kompetensiyalariga bog'liq.

Yuqoridagi ilmiy-nazariy qarashlarni umumlashtirgan holda aytish mumkinki, boshlang'ich sinflarda multimodal yondashuv asosida ingliz tilini o'qitish va o'quvchilarning nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirish murakkab, ko'p omilli va tizimli pedagogik jarayon hisoblanadi. Birinchidan, ushbu jarayon biologik, psixologik, lingvistik, didaktik va ijtimoiy omillarning uzviy o'zaro ta'siri natijasida shakllanadi. Ikkinchidan, chet tilini samarali o'qitishni ta'minlaydigan yagona universal metod mavjud emas; yuqori natijaga kommunikativ, kompetensiyaviy, faoliyatga yo'naltirilgan hamda multimodal yondashuvlarning o'zaro integratsiyasi orqali erishiladi. Uchinchidan, boshlang'ich maktab yoshi til o'rganish uchun biologik va psixologik jihatdan eng qulay davr bo'lsa-da, ushbu imkoniyat faqat ilmiy asoslangan, metodik jihatdan puxta rejalashtirilgan ta'lim jarayoni orqali to'liq ro'yobga chiqadi. To'rtinchidan, o'qituvchining metodik mahorati, raqamli kompetensiyasi va innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashga tayyorligi

multimodal ta'limning muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Beshinchidan, O'zbekistonning ijtimoiy-lingvistik muhiti, milliy ta'lim tizimining o'ziga xos xususiyatlari va mavjud moddiy-texnik imkoniyatlari xorijiy tajribani to'g'ridan-to'g'ri ko'chirishni emas, balki uni mahalliy sharoitga moslashtirish, milliy ta'lim ehtiyojlariga javob beradigan ilmiy-metodik model va texnologiyalarni ishlab chiqishni talab etadi. Shu bois multimodal yondashuvni boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitish amaliyotiga izchil tatbiq etish, uning didaktik imkoniyatlarini chuqur o'rganish hamda pedagoglarni ushbu yo'nalishda tayyorlash zamonaviy pedagogika fanining dolzarb ilmiy va amaliy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun. O'RQ–637-son. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida: PF–60-son Farmon. 2022-yil 28-yanvar.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida: PF–5712-son Farmon. 2019-yil 29-aprel.
4. Mahkamova N., Yusupova D. Boshlang'ich sinflarda xorijiy til ta'limi: muammolar va yechimlar // Pedagogika va psixologiya. – 2022. – №3. – B. 45–52.
5. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. 3rd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014. – 410 p.
6. Kress G., Van Leeuwen T. Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication. – London: Arnold Publishers, 2001. – 152 p.
7. Mayer R. E. Multimedia Learning. 2nd ed. – New York: Cambridge University Press, 2009. – 304 p.
8. British Council. The Future of English: Global Perspectives. – London: British Council, 2022.
9. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education – A Tool on Whose Terms? – Paris: UNESCO Publishing, 2023.
10. Ethnologue. Languages of the World. 26th ed. – Dallas, Texas: SIL International, 2023.
11. Lenneberg E. H. Biological Foundations of Language. – New York: John Wiley & Sons, 1967.
12. Krashen S. D. Principles and Practice in Second Language Acquisition. – Oxford: Pergamon Press, 1982.

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
7-son

Muassis - "FAN VA INNOVATSIYA YANGILIKLARI" MCHJ
Jurnal hamkori - «PROFI UNIVERSITY»

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2024-yil 24-may kuni № 454068-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Jurnal 2024-yilda tashkil etilgan, 1 oyda bir marta o'zbek, tojik, qozoq, qirg'iz, qoraqalpoq, rus va ingliz tillarida nashr etiladi.

Tahririyat manzili: 190110, Toshkent shahri Uchtepa tumani, Bog'iston MFY, 14-mavze, 8-uy.

Telefonlar: +998 90 749 00 00
+998 90 749 77 77
+998 91 902 05 01
E-mail: saen_2024@mail.ru
Jurnal sayti: www.saen.uz
Telegram kanali: **https://t.me/saen_2024**

Maqolada keltirilgan fakt va ma'lumotlarning to'g'riligi uchun mualliflar mas'uldirlar.

"Fan va ta'lim yangiliklari" ilmiy-amaliy jurnali Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining qarori (25.08.2025 y., №374/5) bilan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

ISSN: 3093-8694